

УДК 338.48:338.486.1

О. О. Маслиган,
д. е. н., доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму,
Мукачівський державний університет

ORCID ID: 0000-0002-8465-548X

Д. І. Молнар-Бабіля,
к. х. н., доцент кафедри готельно-ресторанної справи

Мукачівського державного університету

ORCID ID: 0000-0003-1063-013X

О. В. Кузнєцова,
к. е. н., доцент, заступник завідувача кафедри управління,
фінансів та адміністрування, Одеський інститут МАУП

ORCID ID: 0000-0002-7951-2214

К. В. Шафранова,
к. е. н., доцент, директор, Житомирський економіко-гуманітарний
інститут Університету "Україна"

ORCID ID: 0000-0002-9118-8795

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.2.17

СУТНІСНЕ РОЗУМІННЯ КЛАСТЕРІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА СПЕЦИФІКА РЕГУЛЮВАННЯ ЇХ РОЗВИТКУ

O. Maslihan,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management,
Management of Economic Processes and Tourism, Mukachev State University

D. Molnar-Babilya,
PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Hotel,
Restaurant and Museum Business, Mukachev State University

O. Kuznietsova,
PhD in Economics, Associate Professor, Deputy Head of the Department
of Management, Finance and Administration, Odessa Institute of the IAPM

K. Shafranova,
PhD in Economics, Associate Professor, Director, Zhytomyr Economic
and Humanitarian Institute of the University "Ukraine"

ESSENCE OF CLUSTERS OF HOTEL, RESTAURANT AND TOURIST BUSINESS AND SPECIFICITY OF REGULATION OF THEIR DEVELOPMENT

Кластери готельно-ресторанного і туристичного бізнесу є не просто складними, за внутрішнім наповненням, інтеграційними моделями розвитку. Щодо їх сутнісного розуміння відсутній консенсус. Ця складність та невизначеність потребують якісно нового погляду на специфіку регулювання розвитком суб'єктів економічної діяльності, що належать до такого кластеру, суб'єктів суміжних сфер діяльності та процесами підвищення їх конкурентоспроможності. Відповідно до окресленої тематики, дослідження зорієнтоване на формування усталеного сутнісного розуміння категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та специфіки регулювання їх розвитку. Зокрема, авторами здійснена систематизація основних визначень категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, відповідно до підходів до сутності базового концепту "кластер", аналіз підходів до сутності базового концепту "кластер". Базовим аспектом дослідження є визначення сутності та специфічних особливостей регулювання розвитку кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу. За отриманими результатами доведено, що регулювання розвитку кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу має забезпечувати синтез формування знань щодо процесів погодження позицій та колегіального прийняття рішень з розвитку та відповідної координації учасників. Звернено увагу на те, що особливу значущість, у регулюванні розвитком кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, має: забезпечення найвищого рівня прибутковості учасників; забезпечення стабільного фінансового стану учасників; забезпечення високої якості продукту. В регулювання розвитку готельно-ресторанного і туристичного бізнесу повинна враховуватися необхідність забезпечення ефективного розподілу робочого навантаження між

його елементами. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у можливості використання отриманих результатів для окреслення типової структури кластеру готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та ідентифікації особливостей її функціонування.

The clusters of hotel and restaurant business and tourist business are not only complex, in terms of internal content, integration models of development. There is no consensus on their substantive understanding. This complexity and uncertainty call for a qualitatively new way of looking at the specificities of development regulation of economic actors belonging to such a cluster, related actors, and the processes of enhancing their competitiveness. Accordingly, the study aims at developing an established substantive understanding of the category of hotel, restaurant, and tourism clusters and the specificities of their regulation. In particular, the authors have systematized the basic definitions of the category of the hotel-restaurant and tourist business clusters, in accordance with the approaches to the essence of the basic concept "cluster", analysis of the approaches to the essence of the basic concept "cluster". A basic aspect of the study was the definition of the essence on the specifics of regulation of the development of clusters of the hotel, restaurant, and tourist business. The results showed the management of hotel clusters. The restaurant and tourism business should provide a synthesis of knowledge about the processes of alignment and decision-making for the development and appropriate coordination of cluster participants. It is noted that the following are of particular importance in regulating the development of clusters of hotels, restaurants, and tourism: ensuring the highest level of profitability of participants; ensuring the financial stability of participants, which guarantees their smooth operation; product quality assurance. The identified targeted impact can be achieved through a clear interaction of stakeholders by selecting the most effective means of achieving it. The regulation of the hotel, restaurant and tourism industries should take into account the need to ensure efficient distribution of the workload among its elements, as each actor should have an interest in working together. The prospects for further research in this area lie in the possibility of using the results to determine the model structure of the hotel, restaurant, and tourism cluster and to identify the characteristics of its functioning.

Ключові слова: кластер, типова структура кластеру, концепт, об'єднання, суб'єкти економічної діяльності.

Key words: cluster, typical cluster structure, concept, cluster, economic actors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Потреба відмови нашої держави від сировинної моделі розвитку та необхідність переходу до сталого економічного зростання сформуvalи курс на комплексний розвиток сфер, що об'єктивно розкинулись унаслідок соціалізації відтворювальної функції (серед них сфери туризму і готельно-ресторанних сфер). Для цього необхідне комплексне використання потенціалу таких сфер, що вимагає відповідного наукового та методологічного супроводу, спрямованого на розв'язання системних проблем, побудову моделі організації їх функціонування та розвитку, спроможну налагодити взаємодію між органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання; стимулювання розвитку туристично-рекреаційної та ресторанної інфраструктур; використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів (водних, фітолікувальних, лісових, природно-заповідного фонду, санаторно-курортних, культурно-історичних тощо); підвищення якості туристично-рекреаційних та готельно-ресторанних послуг та їх просування. Світова та вітчизняна практика довела дієвість кластерної форми організації економічної діяльності для досягнення означених завдань. Кластери готельно-ресторанного і туристичного бізнесу є не просто складними, за внутрішнім наповненням, інтеграційними моделями розвитку. Щодо їх сутнісного розуміння

відсутній консенсус. Окреслена складність й невизначеність потребують якісно нового погляду на специфіку регулювання розвитком суб'єктів економічної діяльності, що належать до таких кластерів, суб'єктів суміжних сфер діяльності та процесів підвищення їх конкурентоспроможності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед науковців, що прагнуть до розв'язання сучасних проблем, пов'язаних з досягненням консенсусу, щодо сутнісного розуміння кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу можна виділити: О.В. Гладіліна [3], О.В. Музиченко-Козловську [8], А.Н. Тищенко, Н.Б. Петрова [10], Р. Патюреля [9], І. Чикаренко [11] тощо. Водночас аналіз окреслених праць виявляє їх досить узагальнений характер, зумовлений дослідженням кластеру як певної, штучної й абстрактної категорії. Питанням щодо специфіки регулювання розвитку кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу присвячено праці С.В. Волосович (який пропонував базувати цей процес на основі надання суб'єктам економічної діяльності різних прераференцій як учасникам вільних економічних зон, технопарків тощо) [2], О.О. Кондратенко, О.Д. Николаєв (якими окреслені особливості регуляторної діяльності у такому об'єднанні через активізації інноваційного розвитку) [4]. Попри широкий потік публікацій та велику кількість теоретико-методологічних розробок відсутній консенсус у ро-

Таблиця 1. Систематизація основних визначень категорії кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, відповідно до підходів до сутності базового концепту "кластер"

Автори підходів до сутності базового концепту «кластер»	Основні положення підходу	Недоліки підходу до сутнісного розуміння
О.В. Гладіліна [3], О.В. Музиченко-Козловська [8]	Об'єднання учасників, що відповідає ознакам: територіальної обмеженості, штучності, спеціалізації	Підхід абстрактний. Сутність базового концепту пов'язується з його географічним охопленням
А.Н. Тищенко, Н.Б. Петрова [10]	Об'єднання туристських, готельно-ресторанних суб'єктів і засобів розміщення у певному просторі	Підхід абстрактний. Сутність базового концепту пов'язується з існуванням заради формування нових ринкових ніш, якщо вони є інноваційними
Р. Патюрель [10]	Тимчасові мережні регіональні структури (організації)	Підхід абстрактний. Сутність базового концепту пов'язується з рисами тимчасовості (які не завжди властиві кластерам), рисами виробничої спеціалізації систем та модульності
І. Чикаренко [11]	Система виробничих структур та модулів	
Г.Є. Мазнев	Не інституціалізовані об'єднання суб'єктів економічної діяльності із високим рівнем агрегації	Підхід абстрактний. Сутність базового концепту пов'язується з рівнем агрегації
А.О. Горшкова	Системи багаторівневої взаємодії	Підхід абстрактний. Сутність базового концепту пов'язується з можливою систематикою
Т.І. Марченко [5]	Група об'єднаних суб'єктів бізнесу заради загальної мети існування	Підхід абстрактний. Сутність базового концепту пов'язується з існуванням заради конкретних цілей

зумінні категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, а також не виділено загальну специфіку регулювання їх розвитку. Як результат ціла низка проблем формування та розвитку таких кластерів залишається відкритою.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є формування усталеного сутнісного розуміння категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та специфіки регулювання їх розвитку. Відповідно до поставленої мети, доцільною є постановка таких завдань: 1) систематизація основних визначень категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, відповідно до підходів до сутності базового концепту "кластер"; 2) аналіз підходів до сутності базового концепту "кластер"; 3) визначення сутності та специфіки регулювання розвитку кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Сутнісне розуміння базового концепту кластер є основою формування консенсусу, щодо тлумачення кластеру готельно-ресторанного і туристичного бізнесу. Так, щодо базового концепту, його наразі вчені-економісти розглядають її у межах значної кількості підходів, основні з яких систематизовані у таблиці 1.

Аналізуючи зміст таких підходів є очевидним прагнення науковців ідентифікувати кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, відповідно до підходів до сутності базового концепту "кластер". А саме, як: один з типів об'єднання суб'єктів економічної діяльності (яке є територіально обмеженим, синтетичним, спеціалізованим); один з типів об'єднання суб'єктів ресторанного або туристичного бізнесу й засобів розміщення, що обмежене у певному просторі; тимчасова мережна структура; система спеціалізованих виробничих структур та модулів; не інституціалізоване об'єднання суб'єктів економічної діяльності із високим рівнем агрегації; система багаторівневої взаємодії; групи об'єднаних єдиною метою суб'єктів бізнесу.

У будь-якому разі очевидним є спеціалізований характер об'єднання, який передбачає обов'язкову наявність у ньому специфічних економічних суб'єктів, які беруть участь у виробництві матеріальних благ або послуг в економіці, а саме тих, що залучені до виробництва туристичних послуг. До таких суб'єктів можна віднести ті, що безпосередньо забезпечують туристичний або готельно-ресторанний сервіс, а саме: суб'єктів колективних засобів розміщування (серед яких спеціалізовані засоби розміщування, готелі та аналогічні засоби розміщування); транспортних компаній та приватних перевізників (які працюють на туристичних та екскурсійних маршрутах); суб'єктів туристичної діяльності; суб'єктів організації харчування (серед яких ресторани, бари, кафе, кафетерії тощо). Враховуючи, що ідентифікація специфічних економічних суб'єктів не є достатньою для досягнення консенсусу щодо сутнісного розуміння категорії кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу розглянемо докладно кожен з виділених підходів до сутності базового концепту "кластер". При цьому у якості основи такого аналізу нами буде застосований метод абстрагування та конкретизації концепту щодо конкретної моделі інтеграційного розвитку.

Підхід до базового концепту "кластер" як до тимчасової мережної структури, орієнтує на сутнісне розуміння кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, як моделі інтеграційного розвитку сукупності суб'єктів економічної діяльності, що прагнуть до збалансованого розвитку на територіальному рівні. Якщо така модель ґрунтується на мережних структурах суб'єктів економічної діяльності, то вона є формою організації колективних зусиль, заснованих на взаємодії її учасників та на поєднанні таких параметричних властивостей, як єдина мета, форма об'єднання.

За змістом базового концепту, ця мережа матиме певні ознаки. Щодо таких ознак констатуємо, що риси тимчасовості не властиві кластерним утворенням, оскільки, наприклад, Європейська економічна комісія ООН у межах проєкту з "Підвищення інноваційного рівня фірм: вибір політики та практичних інструментів"

2008 р. характеризує сутність кластерів як стале об'єднання, що має такі специфічні риси [6]: географічна концентрація учасників; сконцентрованість навколо сфери діяльності, до якої всі учасники мають відношення; діяльність, що охоплює суб'єктів бізнесу, громадські об'єднання, академії, фінансових посередників, інститути, що сприяють кооперації тощо; співпраця як основний вид взаємодії учасників. Крім того, сьогодні є класери нового покоління — інноваційні.

Підхід до базового концепту "кластер", як до системи виробничих структур та модулів, орієнтує на сутнісне розуміння категорії кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, як моделі інтеграційного розвитку суб'єктів економічної діяльності, що прагнуть до постійної модернізації виробничих структур та їх модулів. Орієнтуючись на праці Броншпак Г.К. та Чернишов С.І., констатуємо, що таке об'єднання може формуватися на основі взаємопов'язаних комплексів та пов'язаних з ними організацій та установ (у т.ч., управління культури і туризму місцевої державної адміністрації та інші зацікавлені органи місцевої влади), що діють у певній сфері, характеризуються спільними інтересами та взаємодоповнюють один одне [1]. Інакше кажучи, учасники кластерів мають не конкурувати між собою, а обслуговувати окремі сегменти галузі.

Підхід до базового концепту "кластер", як до не інституціолізоване об'єднання з інтеграційними характеристиками, орієнтує на сутнісне розуміння категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, як моделі інтеграційного розвитку суб'єктів економічної діяльності, що прагне до досягнення максимального рівня [7]. Зазначену модель розвитку визначать такі характеристики [6]: концентрація в межах локальної території; відсутність конкуренції в середині кластерів, прагнення до самозбереження; підвищення конкурентоспроможності на ринку шляхом високої продуктивності праці, що обумовлена спеціалізацією й взаємодоповнюваністю учасників; пов'язаність учасників технологічним ланцюжком у єдиній системі взаємовідносин, що синтезує синергетичний ефект та створює додану вартість; залучення споріднених галузей, місцевих владних та наукових інституцій для отримання синергетичного ефекту. Такий підхід до базового концепту "кластер" є дещо абстрактним. Виділені вище характеристики можуть сформувати мережні структури з різними формами об'єднання підприємницьких, науково-дослідних, освітніх структур, регіональних структур влади, які співпрацюють у сфері готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та набувають різного характеру, зокрема:

— горизонтально-інтегрованого (сформованого шляхом придбання фірмою або взяттям під контроль ряду підприємств-конкурентів). Надмірний розвиток таких структур призводить до надмірної монополізації у галузі;

— вертикально-інтегрованого (сформованого шляхом об'єднання у вертикальний ланцюжок різних суб'єктів — комбінатів, холдингів, інтегрованих корпорацій). Надмірний розвиток таких структур призводить до зниження виробничої гнучкості суб'єктів бізнесу; обмежує вибір постачальників; створює проблеми у балансуванні потужностей ланцюжка створення вартості;

— конгломератно-інтегрованого (сформованого шляхом об'єднання малих та середніх суб'єктів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та інших сфер діяльності, шляхом їх поглинення великою компанією). Надмірний розвиток таких структур призводить до експорту капіталу з регіонів до країни, у якій розташована штаб-квартира конгломерату;

— багаторівневого характеру (сформованого шляхом добровільного об'єднання підприємницьких та інших структур у кластери, в яких всі суб'єкти зберігають свою незалежність, співпрацюють за принципом економічної та соціальної вигоди).

Відповідно до наведених особливостей, звертається увага на те, що елементи інтеграційної моделі розвитку сфери готельно-ресторанного і туристичного бізнесу мають різну ефективність. Найбільш ефективний характер має об'єднання підприємницьких, науково-дослідних, освітніх структур, регіональних структур влади.

Підхід до базового концепту "кластер", як до багаторівневої взаємодії, орієнтує на сутнісне розуміння категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу як моделі інтеграційного розвитку суб'єктів економічної діяльності, що прагнуть розвивати:

— територіально обмежені форми економічної активності в межах споріднених секторів;

— вертикальні виробничі ланцюги, вузькоспеціалізовані сектори, у яких суміжні етапи виробничого процесу утворюють ядро кластера — ланцюг "постачальник — збут — клієнт";

— промисловості системи на найвищому рівні агрегації.

У цьому розрізі наявна важливість розгляду кластеру як інтеграційної моделі розвитку, що географічно охоплює певну частину території (варіативну за своїми розмірами). Ця модель виділяється за цілями та завданнями розвитку. Основою моделі є формування адекватного регуляторного впливу, спрямованого на використання обмежених ресурсів цієї території та міжрегіональних зв'язків. Відповідно кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу має багаторівневий характер та систематику з точки зору принципового розміру.

Підхід до базового концепту "кластер" як до об'єднання суб'єктів бізнесу заради загальної мети існування, орієнтує на сутнісне розуміння категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, як моделі інтеграційного розвитку суб'єктів економічної діяльності, які зберігають свій автономний юридичний статус, але спільно працюють заради виробництва конкурентоспроможної продукції та загальної й особистої економічної вигоди. Очевидною є цільова спрямованість підвищення та прагнення учасників кластера до підвищення ефективності використання обмежених ресурсів територій забезпечується розвитком різних сфер діяльності, однак перевага має надаватися тим, що створюють значний мультиплікативний ефект в економіці регіонів.

Підхід до базового концепту "кластер", як до об'єднання туристських, готельно-ресторанних атракторів чи суб'єктів і засобів розміщення у певному просторі орієнтує на сутнісне розуміння категорії кластерів готельно-

но-ресторанного і туристичного бізнесу, як моделі інтеграційного розвитку учасників у межах компактної інваріантної множини у тривимірному просторі, що має певну складну топологічну структуру та є асимптотично стійкою. При цьому якщо кластер характеризується певним простором зі специфічною поведінкою учасників, то може мають бути основні риси кластерного підходу, що формують переваги та перспективи для його розвитку. Так, визначені наступні основні риси кластеру, що формують переваги та перспективи розвитку сфери готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, зокрема ті, що:

1) надають змогу бізнесу об'єднатися, використовуючи інтеграційну модель розвитку сфери готельно-ресторанного і туристичного бізнесу багаторівневого характеру з об'єднаннями учасників, що орієнтовані на джерело спільного доходу (яким є спільний продукт);

2) дозволяють реалізувати суцільний або точковий вплив на галузеві чи міжгалузеві структури регіонів;

3) дозволяють агрегувати діяльність суб'єктів різних сфер діяльності в єдину систему;

4) дозволяють забезпечити перехід до виробництва знань та конкурентоспроможного продукту.

Підхід до базового концепту "кластер", як до групи локалізованих, взаємозалежних суб'єктів бізнесу, орієнтує на сутнісне розуміння категорії кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, як моделі інтеграційного розвитку учасників, що орієнтована на взаємне доповнення і посилення їх конкурентних переваг. При цьому підкреслюється обмеженість групи суб'єктів бізнесу просторовими межами та звертається увага на наявність синергетичного ефекту. Для більшої конкретизації визначення такої моделі розвитку готельно-ресторанного і туристичного бізнесу конкретизовано як таку, що вирізняється наступними процесами:

— підтримка та стимулювання розвитку взаємодій між суб'єктами;

— стимулювання інноваційної активності;

— специфічність прояву процесів інтеграції підприємницьких та інших структур у регіонах (полягає в об'єднанні ресурсів, компетенцій, можливостей на основі спільних інтересів);

— підвищення складності в регулюванні розвитку регіону у зв'язку з потребою збалансування інтересів територіальної одиниці та об'єднань підприємницьких та інших структур.

На основі систематизації та аналізу підходів до базового концепту "кластер", можливе формування єдиного сутнісного розуміння категорії кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу.

Кластер готельно-ресторанного і туристичного бізнесу узагальнено слід розглядати як моделі інтеграційного розвитку широкого кола учасників (суб'єктів бізнесу, органів регіональної та місцевої влади, органів місцевого самоврядування, освіти й науки тощо), які обмежені територіальними рамками, спрямовані на підвищення конкурентоздатності туристичного або готельно-ресторанного продукту, що спільно виробляється суб'єктами бізнесу, конкурентоспроможності територій тощо. Що більше таких структур, тим складніше органам обласної влади, місцевого самоврядування впорядкувати взаємодії з учасниками таких об'єднань

та добирати специфіку регулювання їх розвитком. Це зумовлене тим, що учасниками формується щільна структурна зв'язність, що надає їм перевагу над конкурентами, які діють ізольовано.

Всі елементи кластера готельно-ресторанного і туристичного бізнесу пов'язані між собою єдиною системою тісних структурних взаємодій. Відтак у межах дослідження стає очевидним, що регулювання розвитком кластерів має бути спрямоване на мінімізацію ризиків у діяльності кожного учасника та забезпечення високої якості туристичного та готельно-ресторанного продукту, який виробляється [6]. Відповідно до цього нами виділено такі специфіки регулювання їх розвитку:

— Підтримка щільної структурної зв'язності учасників, які пов'язані єдиною системою тісних структурних взаємодій від якої отримують здатність вести спільну роботу або взаємодоповнювати одне одного. Якщо такі зв'язки розпадаються, то зникає кластер.

— Транслявання регуляторного впливу з єдиного центру, який диктує основні напрями господарської, виробничої, інноваційної діяльності. Доцільним є створення корпоративної системи регулювання.

— Постійне балансування навантаження (зокрема, виконуються виробничі, комерційні, наукові та інші завдання, що спрямовуються в конкретні елементи кластера). Не в міру їх отримання від замовників, а таким чином, щоб учасник кластера виконував роботу пропорційно своїй потужності, без простоїв.

— Моніторинг збоїв в роботі кластера, а саме ситуацій, коли він зазнає значного впливу зовнішнього середовища. Внаслідок дії деструктивних факторів один з його учасників може припинити свою діяльність з непередбачуваних обставин. За таких умов неможливим є ефективне функціонування інших учасників.

— Підтримка орієнтації кластера на потреби конкретного споживача (якщо продукція не має попиту, то засоби для існування відсутні).

Окреслена специфіка орієнтує на цілеспрямований вплив, що можливий лише за чіткої взаємодії учасників на основі добору найбільш дієвих методів його реалізації, впорядкування інституціональної структури, формування прийнятних форм організації спільної підприємницької діяльності. У межах кластера готельно-ресторанного і туристичного бізнесу формується власна специфіка реалізації регуляторного впливу. Наявні на керованому вузлі системи — кластерна адміністративна підсистема та адміністративні підсистеми кожного учасника [9]. Необхідне регулювання інтегрованих зусиль з розвитку цих кластерів та ефективна парадигма їх формування та розвитку, інакше кластерні зв'язки розпадаються, а кластер зникає.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

На основі отриманих даних констатовано, що:

1. Регулювання розвитку кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу має забезпечувати синтез формування знань щодо процесів погодження позицій та колегіального прийняття рішень з розвитку та відповідної координації учасників кластеру. Це регулю-

вання має бути спрямоване на мінімізацію ризиків та забезпечення високої якості туристичного та готельно-ресторанного продукту, який виробляється.

2. Особливу значущість у регулюванні розвитком кластерів готельно-ресторанного і туристичного бізнесу має: забезпечення найвищого рівня прибутковості учасників за найнижчого рівня ризику; забезпечення стабільного фінансового стану учасників, що гарантує їх злагоджену роботу; забезпечення високої якості туристичного та готельно-ресторанного продукту кластеру. Окреслений цілеспрямований вплив можливий за чіткої взаємодії учасників на основі добору найбільш дієвих методів його реалізації.

3. У регулювання розвитку готельно-ресторанного і туристичного бізнесу повинна враховуватися необхідність забезпечення ефективного розподілу робочого навантаження між його елементами, оскільки кожний його учасник повинен бути зацікавлений у спільній діяльності. Мірою ефективності такого розподілу повинен стати справедливий розподіл доходів, виражений за допомогою відносних показників рентабельності продукції, що виробляється.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у можливості використання отриманих результатів для окреслення типової структури кластеру готельно-ресторанного і туристичного бізнесу та особливостей її функціонування.

Література:

1. Броншпак Г.К., Чернышов С.И. Модель Леонтьева в микроэкономике, стратегия управления деятельностью кластера молочного профиля: монография. Харьков: АО "Научно-технологический институт транскрипции, трансляции и репликации". 2009. 323 с.

2. Волосович С.В. Кластерна стратегія розвитку вільних економічних зон/ Економічний вісник ун-ту: зб. наук. пр. 2015. Вип. 25/1. С. 33—37.

3. Гладіліна О.В. Перспективи формування кластерів у бурякоцукровій галузі. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2011. Вип. 2. Т. 2. С. 43—47.

4. Кондратенко О.О., Николаєв О.Д. Роль бізнес-інкубаторів у активізації інноваційного розвитку України. Вісник Економічної науки України. 2018. № 2. С. 99—104.

5. Марченко Т.І. Формування інноваційних туристичних кластерів як конкурентної переваги розвитку регіону. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 3. С. 63—66.

6. Маслиган О.О., Касинець О.В. Сутнісне розуміння кластерів та специфіка управління їх розвитком в сфері рекреації та туризму. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/55.pdf

7. Маслиган О.О., Тод'єришко Е.В. Формування підходу до просторової маршрутизації процесів, що обумовлюють функціонування та розвиток кластерів туризму та рекреації в Україні. Агросвіт, 2021. Вип. 5—6. С. 68—74.

8. Музиченко-Козловська О.В., Музиченко-Козловський А.В. Розвиток системи управління туристичними кластерами в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 706. С. 120—125.

9. Патюрель Р. Создание сетевых организационных структур. Проблемы теории и практики управления. 1997. № 3. С. 26—31.

10. Тищенко А.Н., Петрова Н.Б.. Особенности формирования туристского кластера. Социально-экономическое развитие Украины и её регионов: проблемы науки и практики. Харьков: ИД "Инжэк", 2010. 323 с.

11. Чикаренко І. Кластерний підхід в управлінні економічним розвитком муніципального управління. Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць. 2010. №4 (7). С. 241—255.

References:

1. Bronshpak, G.K. and Chernyshov, S.I. (2009), Model' Leont'eva v mikroekonomike, strategija upravlenija dejatel'nost'ju klastera molochnogo profilja [Leontiev's model in microeconomics, dairy cluster management strategy], JSC Scientific and Technological Institute of Transcription, Translation and Replication, Kharkiv, Ukraine.

2. Volosovich, S.V. (2015), "The Economic Free Zone Cluster Development Strategy", *Ekonomisnyy visnyk un-tu: zb. nauk. pr.*, vol. 25/1, pp. 33—37.

3. Hladilina, O.V. (2011), "Prospects for clustering in the beet-sugar industry", *Naukovi pratsi Poltav'skoyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi*, vol. 2 (2), pp. 43—47.

4. Kondratenko, O.O. and Nikolayev, O.D. (2018), "The role of business incubators in enhancing innovative development in Ukraine", *Visnyk Ekonomichnoyi nauky Ukrayiny*, vol. 2, pp. 99—104.

5. Marchenko, T.I. (2016), "Development of innovative tourism clusters as a competitive advantage of the region's development", *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytet*, vol. 3, pp. 63—66.

6. Maslyhan, O.O. and Kasynets', O.V. (2020), "Substantive understanding of clusters and specifics of their development management in the field of recreation and tourism", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 4, available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/55.pdf (Accessed 10 Jan 2022).

7. Maslyhan, O.O. and Tod'yerishko, E.V. (2021), "Formation of the approach to the spatial routing of the processes leading to the functioning and development of tourism and recreation clusters in Ukraine", *Ahrosvit*, vol. 5—6, pp. 68—74.

8. Muzychenko-Kozlovs'ka, O.V. and Muzychenko-Kozlovs'ky, A.V. (2011), "Development of the tourism cluster management system in Ukraine", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnik"*, vol. 706, pp. 120—125.

9. Patyurel', R. (1997), "Creation of network organizational structures", *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, vol. 3, pp. 26—31.

10. Tishchenko, A.N. and Petrova, N.B. (2010), "Features of the formation of a tourist cluster", *Sotsial'no-ekonomicheskoye razvitiye Ukrainy i yeyo regionov: problemy nauki i praktiki* [Social'no-ekonomicheskoye razvitiye Ukrainy i eyo regionov: problemy nauki i praktiki], ID "Inzhek", Khar'kiv, Ukraine.

11. Chykarenko, I. (2010), "Cluster approach in the management of economic development of municipal government", *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya: zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 4 (7), pp. 241—255.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2022 р.